

ČOVJEK I MURA- MOGUĆA ISTRAŽIVAČKA PITANJA

MAN AND MURA - POSSIBLE RESEARCH QUESTIONS

Andreja Talan

Josipa Broza 66, Ivanovec
40 000 Čakovec
andreja.talan@gmail.com

Primljeno / Received: 17. 12. 2012.

Prihvaćeno / Accepted: 19. 11. 2013.

Pregledni rad

Review

UDK / UDC 338.432 (497.5 Mura)

Sažetak

Na temelju dviju premisa- rijeka formira okoliš i okoliš utječe na ljude i njihovu kulturu, rad niže moguće konkluzije o Muri, okolišu kojeg je formirala i na koji način je utjecala na život ljudi i njihovu kulturu. Na samom početku pregledane su monografije međimurskih mjesta smještenih uz rijeku Muru odnosno pregledi međimurske povijesti i dan je zaključak o tome koliko se i iz kojih aspekata obrađivala tematika rijeke Mure. Nakon toga su se zaključci, vezani uz zastupljenost tematike o rijeci Muri u domaćoj literaturi, konfrontirali sa dostupnom stranom, što slovenskom što austrijskom i mađarskom literaturom, na istu tematiku. Pobrojane su teme koje se poklapaju, a osobito su istaknuti eventualni drukčiji pristupi istim temama odnosno teme koje možda u domaćoj literaturi dosada nisu obrađivane. Uvidom u i kritičkim osvrtom na dostupnu domaću i stranu literaturu o rijeci Muri istaknuta su moguća istraživačka pitanja. Ona svugdje iznova ponavljana poput- rijeka kao plovni put te uz to vezana prijevozna sredstva, mlinovi na Muri ili položaj mlinara do onih, još uvijek nedovoljno istraženih istraživačkih pitanja, primjerice Mura kao granica i poveznica ili rijeka Mura i gradska naselja smještena na njezinim obalama. Rad može poslužiti kao polazna točka budućih istraživanja o međuodnosu čovjeka i rijeke Mure.

Ključne riječi: rijeka Mura, Međimurje, ekohistorija, mlinovi, ribarenje, ispiranje zlata, granica, poplave, ljudi

Key words: Mura River, Međimurje, environmental history, mills, fishing, panning for gold, border, floods, people

RIJEKA MURA - OSNOVNI PODACI

Kako pristupiti proučavanju odnosa rijeke Mure i čovjeka?; Koje su sve teme do sada u literaturi obrađene i na koji način?, pitanja su kojima će se baviti ovaj rad. No, na samom početku navedimo nekoliko osnovnih podataka o rijeci Muri koji se ponavljaju, uvijek iznova, u pregledanoj literaturi. Rijeka Mura izvire u Austriji (Visoke Ture), a do Hrvatske dolazi tokom kroz Austriju i Sloveniju, a prolazi i kroz Mađarsku. Najveća je pritoka rijeke Drave i to lijeva. U Dravu se ulijeva između Donje Dubrave u Međimurju i Legrada u Podravini, na lokaciji Veliki Pažut koja je zaštićena kao posebni ornitološki rezervat.¹ Ukupna dužina rijeke je 454 km.² Mura je rijeka pluvijalnog (padalinskog) režima pa maksimalni vodostaj ima u proljeće i kasnu jesen. Do prije 20-ak godina bila je ekološki vrlo zagađena rijeka, spadala je u IV. od ukupno V. stupnjeva zagađenosti. Prestrukturiranjem industrija

¹ Veliki Pažut posebni je ornitološki rezervat od 15. studenog 2011. godine.

² Sandra Kantar i dr, *Čovjek- Mura- priroda* (Keszthely: Sveučilište Panonija Poljoprivredni fakultet Georgikon, 2008.), 6.; 438 km Petar Feletar, *Istočno Međimurje* (Samobor: Meridijani, 2005.), 26.; 493 km D. Trninić, „Stručna podloga za proglašenje područja Mura-Drava u Republici Hrvatskoj regionalnim parkom“ *DHMZ* (2008.)

Pogled na šume i meandre Mure između Goričana i Kotoribe (R. Ibršević, 2013.)

u velikim gradovima smještenima na rijeci (Bruck an der Mur, Graz) te gradnjom hidroelektrana poboljšana je ekološka kvaliteta voda rijeke Mure.³

RIJEKA MURA U MONOGRAFIJAMA MEĐIMURSKIH NASELJA

Polazna točka svakog istraživanja je pregled literature, kako bi se vidjelo što je dosada o toj temi već napisano i kako, a što nedostaje. Tako da će nakon kratkog, općenitog pregleda osnovnih karakteristika rijeke Mure biti dan kritički pregled dostupne literature vezane uz rijeku. Pregled literature o rijeci Muri započet je iščitavanjem monografija međimurskih naselja smještenih uz rijeku. To su redom- Sveti Martin na Muri, Mursko Središće, Peklenica, Križovec, Miklavec, Ferketinec, Podturen, Novakovec, Dekanovec, Domašinec, Turčišće, Goričan i Kotoriba. S napomenom, da o svim spomenutim mjestima nisu napisane monografije.

U monografiji *Svetog Matina na Muri* istoimenog naslova skupine autora (Kolarić- Tota- Jelić) rijeci Muri nije posvećen niti jedan odlomak.⁴

U knjižici *Razglednica općine Podturen* Muri se spominje kada se govori da su stanovnici Podturna svakodnevno odlazili skelama preko Mure kako bi obrađivali polja i naveden je popis ljudi koji su obavljali dužnost brodarka.⁵

Monografija *Općine Domašinec* autora Vladimira Kalšana rijeke Mure se dotiče kada je riječ o skelarenju, poplavama⁶ te o vinogradima koje su stanovnici Domašince imali preko rijeke na mađarskoj strani.⁷

³ Feletar, 26.

⁴ Juraj Kolarić, Blaž Tota, Stanko Jelić, *Sveti Martin na Muri* (Zagreb: Nova Misao, 1996.)

⁵ Nurija Ahmetović, *Razglednica općine Podturen* (Podturen: Općina Podturen, 19??), 8- 9.

⁶ Vladimir Kalšan, *Općina Domašinec* (Domašinec: Općina Domašinec, 2009.), 133.

⁷ Kalšan, 30.

Poplava rijeke Mure u Kotoribi
1965. godine (D. Feletar)

Stjepan Hranjec u monografiji *Goričana* donosi podatke da je rijeka Mura široka 120-150 metara, da je mijenjala svoje korito (doduše, rjeđe nego Drava), pa odatle i pojedini mrtvi rukavi koji se nazivaju Stara Mura. Za visokog vodostaja u svibnju i lipnju Mura se donedavno vrlo često izlivala iz svog korita, plaveći obradive zemljišne površine sjeverno i istočno od sela. Ona je stoga donosila zlo i brige, no i korist (melini na Muri); čovjek se stoga prema njoj odnosio s određenim poštovanjem, pa nije čudno što se našla kao poticajan motiv u usmenoj narodnoj pjesmi.⁸

Posljednja u nizu monografija je ona općine Kotoriba, *Povijest Kotoribe* Juraja Kolarića. Samo ime Kotoriba vjerojatno je dobilo ime prema riječi „kotao riba“ kojima su Mura i njezini brojni rukavci obilovali.⁹ Kao i kod Domašincea i u ovoj monografiji se spominje da budući da Kotoriba nije imala prikladno zemljište za uzgoj vinove loze, stanovnici su bacili oko na obližnje vinorodne mađarske brežuljke i na području Kerestura pokupovali gotovo sve vinograde. Dok su se s druge strane seljaci iz mađarskih pomurskih sela koristili obrtničkim uslugama koje su se nudile u Kotoribi, podaci se odnose na 18. stoljeće.¹⁰ Autor također donosi podatak da su u Kotoribi, kao i u Murskom Središću te Legradu, postojali trajekti, kako ih naziva J. Bedeković, ili skele i kompe. Iz zemljopisnih karata onog vremena, posebice Bedekovićeve iz godine 1752, doznajemo da je Mursko Središće imalo jedan prijelaz preko Mure, a Kotoriba i Legrad dva.¹¹ U 19. stoljeću, točnije 1882. godine u Kotoribi je podignuta pilana, a kotoripski foringaši su trupce na pilanu dovozili iz šuma kod Sepetnika u Mađarskoj, preko Mure, kotoripskim brodom.¹² Autor se nadalje u monografiji dotiče i teme mlinova na rijekama Muri i Dravi. Kaže da u Međimurju nije postojao običaj da se žito melje ručnim mlinovima ili žrnjevima. Povijesni dokumenti govore da je već u 18. stoljeću bilo mnogo mlinova na rijeci Muri i Dravi. U Kotoribi je na kraju Prvog svjetskog rata na toku rijeke Mure bilo pet takvih mlinova vodenica. Mljeli su kukuruz, raž i pšenicu za cijelo selo. Mlinovi su imali 4 ili 5 pa čak do 8 vlasnika. Početkom svake zime mlin se demontirao i sklanjao iz vode na suho, da bi se u proljeće s naletom nabujalih voda koje su sa sobom nosile sante leda, zaštitio od mogućih oštećenja. Zanimljiv je podatak da se mlinsko kamenje nabavljalo u Ludbregu, Bosni ili Srbiji tako da je kamenje dobilo

⁸ Stjepan Hranjec, *Goričan: kratka povijest i sadašnjica mjesta* (Čakovec: Mjesna zajednica Goričan, 1988.), 13., 96.

⁹ Juraj Kolarić, *Povijest Kotoribe* (Čakovec: Zrinski, 1992.), 16.

¹⁰ Kolarić, 34.

¹¹ Isto, 40.

¹² Isto, 88.

Rijeke Mura i Drava na karti Johana Baptiste Homanna iz 1714. godine

naziv ludbreščak, bosanac ili srbijanac.¹³ Posljednji mlin na Muri prestao je s radom 1951. godine.¹⁴ U ovoj monografiji autor se također ukratko dotiče teme poplava.¹⁵

Među monografijama naselja smještenih uz rijeku Muru treba spomenuti i fotoalbum *Mura nas spaja*, koji je nastao kao plod suradnje Osnovne škole Kotoriba i kulturno- obrazovnog centra „Nikola Zrinski“ iz Murakerestura. Analizom prikupljenih slika čitatelj upoznaje nošnju, vjerske i narodne običaje, portrete i građevinske stilove dvaju mjesta. Za proučavanje rijeke Mure korisne bi bile slike koje prikazuju mostove i mlinove na rijeci te poplavu iz 1963. godine.

Iako se samo mjesto Donji Vidovec ne nalazi uz rijeku Muru, čitajući monografiju mjesta, kada autori govore o pojedinim temama vezanim uz rijeku Dravu uspoređuju ih sa Murom pa je korisno za spomenuti teme kojih se autori Ivan Zvonar i suradnici dotiču u monografiji *Mjesto i župa Donji Vidovec*. Rijeku Muru kao i Dravu, kao determinante položaja Donjeg Vidovca, spominje Dragutin Feletar u poglavlju „Prometno- geografske i demografske značajke Donjeg Vidovca.“ Kao teme koje se vežu uz proučavanje odnosa rijeke i čovjeka navode se šljunak, pijesak, mlinarenje, ribarenje, zlatarenje, šajkaštvo.¹⁶ Ispiranju zlata na Muri i Dravi posvećeno je istoimeno poglavlje Stjepana Vojvode koji nam donosi detaljan opis rada i pribora.¹⁷ Također, nailazimo na podatak da je zahvaljujući blizini rijeka oko mjesta rasla vrbova šiba pa su se stanovnici bavili njezinom preradom.¹⁸

U monografiji *Donje Dubrave* kao mjesta smještenog uz rijeku Dravu spominje se važnost rijeke Mure prije gradnje tvrdih, makadamskih cesta kao prometnice. Te važnost prijelaza preko rijeka.¹⁹ Zatim saznajemo i osnovne podatke o rijeci Muri te zanimljive podatke o smrzavanju rijeke Mure za vrijeme malog ledenog doba u 16. stoljeću što je Osmanlijama olakšavalo prijelaz u Međimurje.²⁰

U monografiji *Istočnog Međimurja*, koja nosi istoimeni naslov, spominje se važnost rijeka Mure i Drave za život ljudi jer se na tim rijekama lovila riba, rezala trstika, vadilo zlato, mljelo brašno, po-

¹³ Kolarić, 91.

¹⁴ Isto, 92.

¹⁵ Isto, 129., 130. i 131., 160., 161.

¹⁶ Ivan Zvonar i dr. *Mjesto i župa Donji Vidovec* (Donji Vidovec: Općinsko poglavarstvo, 1996.), 115- 118.

¹⁷ Zvonar, 195- 202.

¹⁸ Isto, 208- 210.

¹⁹ Zvonimir Bartolić i dr., *Općina i župa Donja Dubrava: povijesno- geografska monografija* (Donja Dubrava: Meridijani, 2007.), 17.

²⁰ Bartolić, 66.

stojali su brodovi za prijevoz ljudi i dobara. S druge strane te su rijeke također prijetile poplavama.²¹ Dok danas osim za dobivanje električne energije i šljunka rijeke Mura i Drava više nisu toliko važne u svakodnevnom životu ljudi kao što su to nekad bile.²²

Ono što je moguće zaključiti nakon pregleda monografija međimurskih mjesta smještenih uz rijeku Muru jest to da nijedna među njima nema poseban odlomak koji bi se ticao isključivo rijeke Mure. Podaci izneseni dosada u tekstu rezultat su detaljnog iščitavanja svake stranice i traženja eventualnog navođenja riječi „Mura“. Također, teme koje se vežu uz rijeku spomenute su u vrlo kratkim, osnovnim crtama. No, unatoč pomanjkanju podataka treba navesti koje se to teme vežu uz rijeku Muru: -skelarenje i šajkaštvo; -poplave; -prelazak rijeke kako bi se obrađivali vinogradi na mađarskoj strani odnosno ne doživljavanje rijeke kao granice; -mlinarenje; rijeka Mura u narodnim napjevima; -prijevozna sredstva i mostovi na Muri; -vađenje zlata, šljunka i pijeska.; -rijeke kao prometnice; -rijeka Mura i „malo ledeno doba.“

RIJEKA MURA U ČLANCIMA, BROŠURAMA I OSTALOJ LITERaturi

Osim monografija međimurskih naselja uz rijeku Muru pregledani su i malobrojni članci koji na neki način spominju rijeku Muru, brošure posvećene rijeci Dravi koje se dotiču i rijeke Mure, djela koja se bave nekom drugom tematikom iz povijesti Međimurja, ali spominju pritom i rijeku Muru te malobrojne brošure posvećene samoj rijeci Muri.

Pa tako u članku *Zlatni pijesci Mure i Drave* autorice Nine Kočević između ostalog saznajemo da se zlato na Muri ispiralo u potezu od Radgone do Legrada, a detaljno je opisan i postupak ispiranja zlata.²³

Knjižica pod naslovom *Drava- nekadašnja hraniteljica ruralnog stanovništva* u odlomku o splavarstvu, šajkaštvu i flojsarenju spominje uz Dravu i Muru kao rijeku na kojoj se odvijao živ promet i prevozila roba.²⁴

Još jedna knjižica o rijeci Dravi, *Drava u Međimurju još uvijek živi* donosi nam jedan zanimljiv podatak za neka buduća istraživanja, da je dugi niz godina Međimurje mostovima bilo bolje povezano preko Mure s Mađarskom nego preko Drave s Hrvatskom.²⁵

Autor Ferenz Gönczi u djelu *Međimurje- ljudi, vjerovanja, običaji* spominje transport drva rijekama Murom i Dravom sve do Osijeka.²⁶

U djelu *Prohujale nesreće nad Sjeverozapadnom Hrvatskom* autor Josip Črep piše o katastrofama koje su zadesile spomenuto područje isključivo u 20. stoljeću. Na samom početku donosi klasifikaciju mirnodopskih katastrofa u koje ubraja potres, poplave, požare i eksplozije, vjetrove, snježne nanose, čudna ponašanje klime (zahlađenja, visoke temperature, jako ultraljubičasto zračenje), prometne nesreće, epidemije, stočne zaraze, biljne bolesti te ekološke i tehničke nesreće.²⁷ Nakon toga, u drugom djelu, autor razrađuje sve spomenute mirnodopske katastrofe na primjeru Međimurske županije. Autor nam donosi podatke prema izvještajima službi civilne zaštite i vatrogastva u Čakovcu i Međimurju, čiji je i sam bio aktivni član. Od svih spomenutih mirnodopskih katastrofa rijeke su uzročnici poplava pa je kod proučavanja odnosa rijeke i čovjeka važno spomenuti i poplave. Na početku poglavlja autor kaže da za poplave nedostaje dokumentacije. Prvu poplavu rijeke Mure koju

²¹ Feletar, 22- 23.

²² Isto, 28.

²³ Nina Kočević, „Zlatni pijesci Mure i Drave“ *Priroda* 93(2003): 33- 37.

²⁴ Marija Purić Hranjec, *Drava u Međimurju još uvijek živi* (Čakovec: Udruga za zaštitu prirodne baštine Mura, 2005.), 110.

²⁵ Purić Hranjec, 2005., 20.

²⁶ Ferenz Gönczi, *Međimurje: ljudi, vjerovanja, običaji* (Čakovec: Chak, 1995.), 106.

²⁷ Josip Črep, *Prohujale nesreće nad Sjeverozapadnom Hrvatskom* (Čakovec: Policijska uprava međimurska, 1996.), 13- 40.

Rekonstrukcija zrinske utvrde Novi Zrin na Muri 1664. godine (Vojno povijesni institut Budimpešta, 2013.)

autor spominje smješta u razdoblje nakon Drugog svjetskog rata, 1945. godine.²⁸ Sljedeći podatak vezan uz rijeku Muru odnosi se na 1965. godinu kada se Mura izlila na čitavom svom toku kroz Međimurje.²⁹ Nakon toga veća poplava rijeke Mure dogodila se 1972. godine³⁰ te zaključna godina koju je autor obrađivao je 1989.³¹ U zaključnim razmatranjima vezanim uz poplave u Međimurju autor donosi podatke da je rijeka Drava brža od Mure i kada dolazi do porasta vodostaja u isto vrijeme, tada rijeka Drava usporava protok rijeke Mure i tim usporavanjem dolazi do povišenja vodostaja rijeke Mure pa i do opasnosti da ona počne poplavljavati okolicu. Također, statistički gladno u razmatranom razdoblju (1963. - 1989. godine) mjesta koja su navije stradala od poplava uz rijeku Muru bila su Kotoriba, Podturen i Sveti Martin na Muri.³² Zahvaljujući izgradnji vodoobrambenih nasipa na rijeci Muri te hidroelektrane na rijeci Dravi danas više nema većih opasnosti od poplava. Autor sam na kraju kaže da možda nije obradio sve poplave u 20. stoljeću, no dotaknuo se onih najvećih.

Katalog izložbe Državnog arhiva za Međimurje pod nazivom *Mlinarstvo u Međimurju* donosi nam podatak da se počeci mlinarstva u Međimurju smještaju u 16. i 17. stoljeće pa je tako 1670. godine na rijekama Dravi i Muri zabilježeno devet mlinova. Nadalje, mlinarstvo je kao grana na cijeni počelo dobivati u 19. stoljeću, da bi zlatno doba doživjelo između dva svjetska rata. Po završetku Drugog svjetskog rata sve se manje ljudi bavilo mlinarstvom zbog promjene društveno- političkih okolnosti te pojave električnih mlinova.³³

Brošura Marije Purić Hranjec *Poučna staza Muršćak- Mura u Međimurju još uvijek živi* nastoji čitatelju približiti zaštićeno područje uz rijeku Muru pod nazivom Muršćak. Nakon uvodnog teksta mogu se saznati zanimljivi podaci o već spominjanim prijelazima preko rijeke Mure koje su koristili Međimurci kako bi mogli na mađarskoj strani obrađivati vinograde. Saznajemo tako da su se međimurski vinogradi prostirali od Letine uz Muru do Sv. Mihalja u visini Legrada. Konkretni prijelaz Stara straža ovisio je o političkim prilikama pa je tako bio otvoren do propasti Austro-Ugarske 1918. godine kada je zatvoren da bio opet bio otvoren za mađarske okupacije 1942. godine

²⁸ Črep, 63.

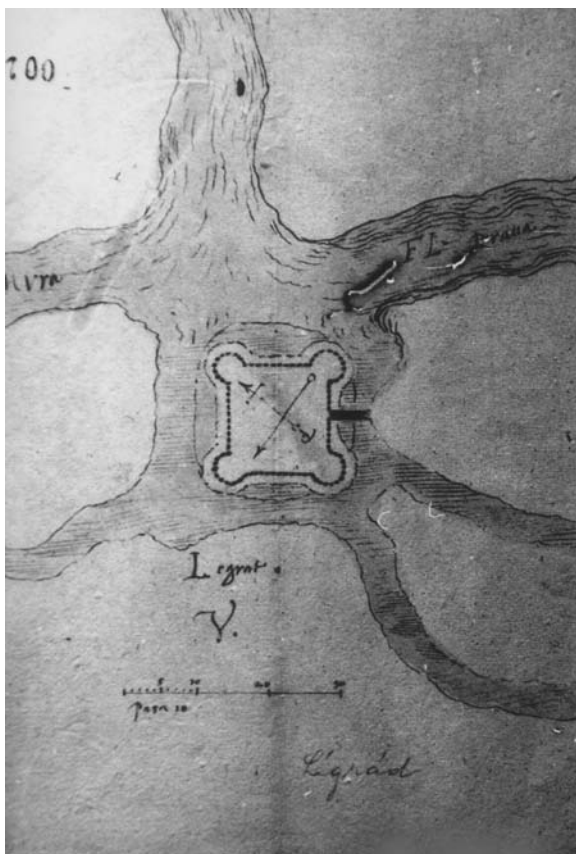
²⁹ Isto, 79- 91.

³⁰ Isto, 110.

³¹ Isto, 115.

³² Isto, 116.

³³ Državni arhiv za Međimurje, *Mlinarstvo u Međimurju* (Štrigova: Državni arhiv za Međimurje, 2010.), 6.

Položaj utvrde Legrad blizu ušća Mure u Dravu - nepoznati autor iz 1572. godine

pa onda opet zatvoren 1949. godine. Konačno su pedesetih godina 20. stoljeća dogovorom između dviju država Međimurci izgubili pravo na svoje vinograde u Mađarskoj.³⁴ Osim prijelaza Stara straža o povijesti Murščaka svjedoče i čige i bunari kojima je posvećen sljedeći odlomak.³⁵ Ostatak brošure posvećen je životinjskom svijetu uz rijeku Muru - pticama,³⁶ divljači,³⁷ ribama i vodenim kukcima,³⁸ šumama i njihovim stanovnicima,³⁹ pčelama,⁴⁰ livadama i njihovim biljnim vrstama,⁴¹ lokvama i barama te njihovim stanovnicima.⁴² Na samom kraju brošure nalazi se karta na kojoj su naznačeni svi sadržaji spominjani u brošuri.⁴³

Autor Siniša Golub prikazao je rijeku Muru nizom fotografija u knjižici *Mura - slikovni vodič kroz zaštićeni murski krajolik*. U uvodnom dijelu „Mura - najsjevernija hrvatska rijeka“ govori o povezanosti rijeke i čovjeka te o mlinovima pa donosi zanimljive podatke, na temelju slovenskih zapisa, da je za vrijeme Austro-Ugarske na Muri od Kroga u Sloveniji do Svetog Martina na Muri bilo 69 plutajućih mlinova, a 1910. godine od Srednje Bistrice do Raskrižja nabrojene su 22 plutajuće kućice. Uvodno razmatranje završava pohvalom nastojanja da se povežu ljudi uz Muru, dakle u ukupnoj njezinoj duljini, od

Austrije preko Slovenije do Mađarske i Hrvatske jer *biljni i životinjski svijet ne poznaje političke ili nametnute granice*.⁴⁴ U drugom odjeljku autor govori o tome kako Međimurci do sada, iako postoje brojni razbacani zapisi, nisu stavili sve što imaju o Muri na jedno mjesto kao zalag za buduće generacije. Ističe važnost proučavanja i istraživanja područja te pohvaljuje inicijativu Slovenaca i Mađara koju su 2001. prihvatili i Međimurci da se područje uz rijeku Muru zaštititi.⁴⁵ U trećem odjeljku autor nam donosi osnovne podatke o rijeci Muri i osnovne podatke o mjestima smještenima uz rijeku.⁴⁶ U odjeljku „Mura u knjigama“ autor govori ono što se i u ovom radu zaključuje, na temelju dosad iznesenog, a to je da o rijeci Muri nema puno zapisa i da u knjigama u kojima se i spominje, nikada

³⁴ Marija Purić Hranjec, *Mura u Međimurju: poučna staza Murščak* (Čakovec: Udruga za zaštitu prirodne baštine Mura, 2003.), 4.

³⁵ Purić Hranjec, 2003., 5.

³⁶ Isto, 7- 9.

³⁷ Isto, 10- 12.

³⁸ Isto, 12- 17.

³⁹ Isto, 18- 19.

⁴⁰ Isto, 20- 21.

⁴¹ Isto, 22- 24.

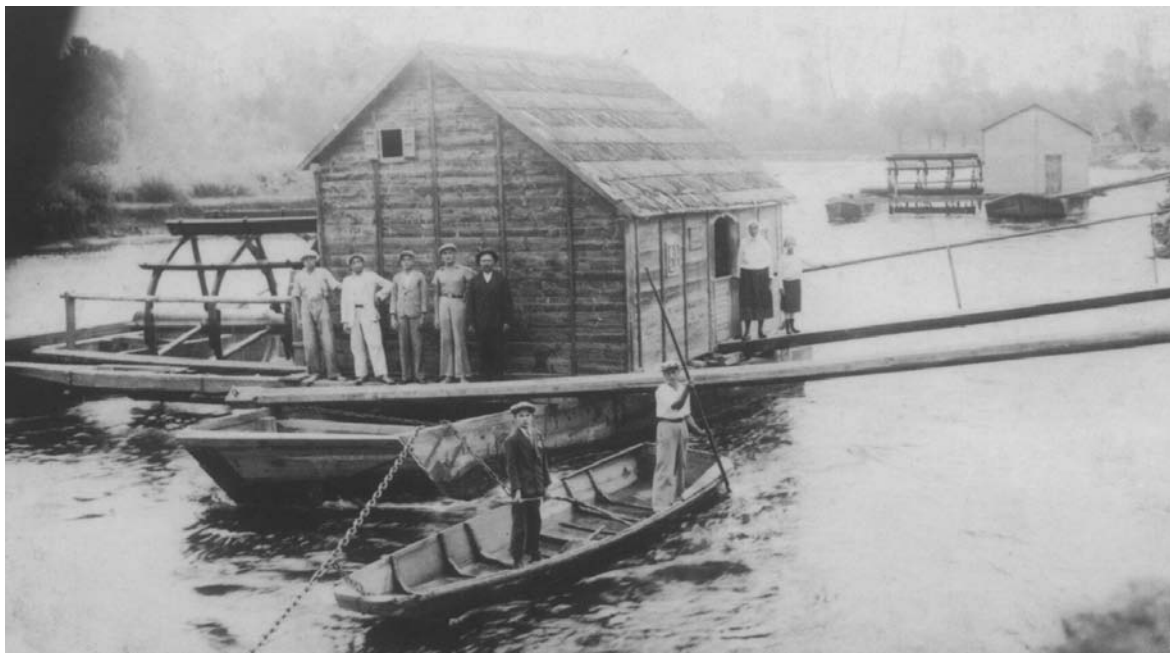
⁴² Isto, 25- 31.

⁴³ Isto, 32- 33.

⁴⁴ Siniša Golub, *Mura: najsjevernija hrvatska rijeka* (Čakovec: ZEO Nobilis, 2003.), 1.

⁴⁵ Golub, 2.

⁴⁶ Isto, 3.

Mlinovi na rijeci Muri kod Kotoribe - snimljeno pred Drugi svjetski rat (zbirka D. Feletar)

samoj rijeci nije posvećen neki odlomak već se uvijek rijeka spominje u kontekstu neke druge veće teme.⁴⁷ Ostatak knjižice posvećen je fotografijama snimljenim uz rijeku i na rijeci Muri.⁴⁸

Ono što možemo zaključiti nakon pregleda spomenutih članaka odnosno djela i brošura jest da se neke obrađivane teme ponavljaju pa je tako opet bilo riječi o ispiranju zlata, prijevozu robe rijekama, no mogao se pročitati i jedan zanimljiv podatak za neka buduća istraživanja, a to je podatak da je jedno vrijeme Međimurje bilo bolje mostovima preko Mure povezano s Mađarskom nego preko Drave s Hrvatskom. To je zanimljiv podatak koji bi se dao razraditi u nekom budućem poglavlju koje bi moglo nositi naziv „Rijeka Mura ovisno o povijesnim i političkim okolnostima- poveznica odnosno granica.“ Također, tema poplava koja se u monografijama samo usput spominjala u djelu *Prohujale nesreće nad Sjeverozapadnom Hrvatskom* detaljnije je razrađena, doduše obuhvaća samo razdoblje 20. stoljeća i to točnije razdoblje od 1963. do 1989. godine. Bilo bi možda, u nekim budućim istraživanjima, zanimljivo pronaći i neke starije zapise o vremenskim (ne)prilikama, ako oni postoje. Brošure o samoj rijeci Muri svojevrsni su slikovni materijal o rijeci odnosno daju nam pregled biljnog i životinjskog svijeta uz rijeku. Dok o odnosu čovjeka i rijeke Mure u hrvatskoj literaturi detaljnija djela ili brošure još moraju biti napisane.

RIJEKA MURA S MAĐARSKE ODNOSNO AUSTRIJSKO- SLOVENSKE STRANE

Muru su proučavali i s njezine druge strane obale, s one mađarske čiji je produkt knjižica posvećena rijeci i naseljima uz rijeku. O tom je mađarskom projektu s hrvatske strane nastao kratak članak *Mura - čovjek - priroda* u kojem na početku možemo čitati o administrativnoj podjeli i kratkoj povijesti kraja, a zatim prelazi na floru i faunu uz rijeku Muru.⁴⁹ Sljedeći odlomak posvećen je gos-

⁴⁷ Isto, 4.

⁴⁸ Isto, 5- 14.

⁴⁹ Sandra Kantar, „Mura- čovjek- priroda“ *Podravina* 14(2008): 148- 151.

podarstvu Međimurja te etnografskim osobitostima gdje se spominje vađenje zlata na Muri i Dravi te flojsarenje.⁵⁰ Članak završava podacima o umjetnosti, osobito onoj glazbenoj, u Međimurju.⁵¹

Knjižica *Čovjek - Mura - priroda* govori o povijesti naselja smještenih između ušća rijeke Lendave i Letenya. U drugom poglavlju, nakon „Uvoda“, dan je pregled povijesti krajolika Međimurske županije i to konkretno „Hidrografske karakteristike Mure i Međimurja“, zatim „Povijesni opis Mure i njenih pritoka“ na temelju opisa županijskog zemljomjernika iz 1832. godine te konačno ta cjelina završava poglavljem o „Deformacijama korita rijeke Mure na temelju zračnih snimki.“⁵² Druga cjelina nosi naziv „Naseljenost i demografija“ sa konkretnim poglavljima „Povijest društava u Međimurju“ i „Demografija.“ Poglavlje „Povijest društava u Međimurju“ zapravo je kratki arheološki i povijesni pregled spomenutih područja uz rijeku Muru u potezu od ušća rijeke Lendave do Letenya. U ovom poglavlju saznajemo mnoge vrijedne podatke i pogled na povijest, međimurskih prostora od najranijih datiranih arheoloških nalaza, iz mađarske perspektive. Saznajemo da su još u 18. stoljeću područja uz rijeku Muru bila gusto naseljena.⁵³ U poglavlju „Demografija“ izneseni su podaci potkrijepljeni tablicama o gustoći naseljenosti u 19. i 20. stoljeću.⁵⁴ Nakon kratkog pregleda povijesti izlaganje se opet vraća na rijeku Muru odnosno „Promjene u korištenju okoliša u regiji Mure.“ U ovoj cjelini govori se o vinogradarstvu, mrežama naselja, o posljedicama prisutnosti Osmanlija na ovim prostorima, o izgledu krajolika rijeke Mure na temelju vojničkih karata iz 18. stoljeća, o odvodnjavanju vodoplavnih područja i gradnji priboja te proširenju poljoprivredno obradivih površina u 18. i 19. stoljeću, o smanjenoj površini pod šumama, o pojavi šljunčara u 20. stoljeću te konačno o ponovnom povećanju područja pod šumama kao posljedicu ograničenja rijeke Mure branama i nasipima što pak nije dobro za bavljenje poljoprivredom na samim područjima uz rijeku.⁵⁵ Četvrta cjelina odnosi se na „Promjene strukture, arhitekture i krajolika naselja.“ Saznajemo da je struktura sela uz rijeku Muru bila jednolična do pojave Osmanlija na ovim prostorima kada su mnoga sela napuštena i nestala, a da su sela svoj konačan oblik dobila u prvoj polovici 19. stoljeća, sređivanjem međa. Što se građevnog materijala za kuće tiče, bilo je to drvo. Zatim slijedi detaljan opis načina gradnje i građevnih materijala te rasporeda gospodarskih objekata u dvorištu.⁵⁶ Peta cjelina odnosi se na „Povijest gospodarstva“ gdje saznajemo podatke o veličini parcela kroz povijest, a zatim se nižu poglavlja o gospodarskim granama - poljodjelstvu, stočarstvu, držanju livada i pašnjaka, šumarstvu, vinogradarstvu, ribarstvu, pčelarstvu.⁵⁷ Šesta cjelina o „Povijesti industrije, rudarstva i obrta“ razrađena je u tri poglavlja - prerada konoplje, ispiranje zlata i industrija.⁵⁸ U slijedećoj cjelini riječ je o „Promjenama u povezanosti regije i razvoju infrastrukture“ gdje se između ostalog spominju i prijelazi preko rijeke Mure.⁵⁹ Osmo cjelina donosi nam popis mađarskih mjesta uz rijeku Muru na potezu od rijeke Lendave do Letenya i najvažnijih spomenika u tim mjestima.⁶⁰ Poglavlje „Rane u krajoliku rijeke Mure“ govori o brojnim šljunčarama uz rijeku, a posljednje poglavlje „Legende, praznovjerja i narodni običaji“ donosi nam zanimljive podatke o legendama vezanim uz imena mađarskih naselja uz rijeku Muru.⁶¹

Jedna druga brošura o rijeci Muri pod naslovom *Leben an der Mur* autorica Beatrix Vreča i Marie Theres Zangger nastala je nakon rasprava Austrijanaca i Slovenaca o toj temi. U „Uvodu“ sa-

⁵⁰ Kantar, *Podravina*, 151- 156.

⁵¹ Isto, 156- 158.

⁵² Kantar, *Čovjek- Mura-priroda*, 6- 9.

⁵³ Isto, 9- 13.

⁵⁴ Isto, 13- 14.

⁵⁵ Kantar, *Čovjek- Mura-priroda*, 14- 21.

⁵⁶ Kantar, 21- 27.

⁵⁷ Isto, 27- 38.

⁵⁸ Isto, 38- 41.

⁵⁹ Isto, 41- 42.

⁶⁰ Isto, 42- 46.

⁶¹ Isto, 46- 48.

znajemo osnovne podatke o rijeci Muri.⁶² Zatim je riječi o trgovini na Muri, o tome kako su Gornja i Donja Štajerska bile povezane zahvaljujući rijeci Muri te o tome koji su proizvodi kolali rijekom u kojem smjeru. Također saznajemo zanimljiv podatak da su građani Radgone u 18. stoljeću imali patent za prijevoz robe sve do Beograda.⁶³ Zatim slijedi odjeljak o brodovima, skelama i flojsima. U tom odjeljku čitamo o tome kako je za one koji su se bavili prijevozom robe brodovima bilo od presudne važnosti da posjeduju konje, a kako im je uzdržavanje konja često bilo preskupo. Zatim saznajemo da je najvažnije dobro koje se prevozilo Murom bilo vino. Česte deformacije toka rijeke imale su negativan utjecaj na prijevoz dobara i samu trgovinu kao i pojava novih mlinova na rijeci. Za razliku od brodića, skele i flojsevi najviše su bili korišteni za prijevoz ratne opreme. Te konačno saznajemo podatak da je riječni promet pao u 18., a osobito u 19. stoljeću s poboljšanjem cestovnog prometa.⁶⁴ Sljedeći odjeljak govori o mlinovima na Muri i općenito o mlinarskom zanimanju. Osim klasičnih podataka o izgledu mlinova te o tome što se sve mljelo u njima zanimljiv je podatak da mlinari nisu baš bili omiljeni u društvu jer su često varali mušterije. Mlinarski ceh nastao je dosta kasno, u Štajerskoj u 15. stoljeću, a u Radgoni u 17. stoljeću. Život mlinara nije bio baš lak pošto u većini slučajeva nisu bili jedini vlasnici mlinova u kojima su radili.⁶⁵ U sljedećem odjeljku čitamo o poplavama. Saznajemo kako su poplave u 15. stoljeću uzrokovale da se cijela sela presele podalje od rijeke, a često su stradavali i mostovi. Kod Radgone se korito rijeke tako premještalo da je jedan od srednjovjekovnih rukavaca postao do 18. stoljeća glavni tok rijeke. Pokušaji regulacije rijeke počeli su tek u vrijeme Marije Terezije iako su poplave i nakon toga pogađale područja uz Muru. Velike poplave zadesile su Radgonu i u 19. i u 20. stoljeću.⁶⁶ Nakon poplava novi se odjeljak bavi regulacijama rijeke Mure. Prve regulacije započele su u 18. stoljeću za Marije Terezije, a najveći zahvati su izvršeni u 19. stoljeću. Međutim, regulacije rijeke s druge strane su prouzročile presušivanje brojnih riječnih rukavaca.⁶⁷ Vrlo je zanimljivo poglavlje koje obrađuje rijeku Muru kao granicu između Austrije i Slovenije nastalu mirom u St. Germainu 1919. godine. Osobito je zanimljiv grad Radgona koji je takvim graničnim podjelama podijeljen na dva dijela što je u konačnici prouzročilo da se grad pretvori u malo veće selo. Nakon Drugog svjetskog rata pak su prekinute i sve moguće prometne veze između dviju obala Mure tako da se sedam godina nije moglo prelaziti rijeku.⁶⁸ Pretposljednje poglavlje donosi nam zanimljiva sjećanja ljudi o tome kakve ih sve uspomene vežu uz rijeku Muru.⁶⁹ Dok se posljednje poglavlje bavi prirodnim prostorom rijeke Mure i govori o prirodnim vrijednostima staništa uz rijeku te o tome na koje je sve načine moguće provesti slobodno vrijeme uz Muru.⁷⁰

Ono što možemo zaključiti na temelju mađarske odnosno austrijsko- slovenske brošure o rijeci Muri je da je na njihovim stranicama najviše prostora i teksta posvećeno rijeci Muri. Međutim, listajući te dvije knjižice zaključujemo da nam one donose samo popis i kratak opis tema koje se vežu uz rijeku, a o kojima bi se u nekim detaljnijim istraživanjima dalo puno više napisati. S time, da se neke teme poklapaju i s temama koje su u ovom radu već pobrojane na temelju hrvatske literature, a to su- karakteristike rijeke Mure, skelarenje i flojsarenje, mlinovi na rijeci Muri, poplave. Također, ako se usporede mađarska odnosno austrijsko-slovenska knjižica može se zaključiti da se u mađarskoj knjižici obrađuje šire područje uz rijeku Muru pa se tako govori o povijesti, gospodarstvu, industriji

⁶² Beatrix Vreča, Marie Theres Zangger, *Leben an der Mur* (Bad Radkersburg: Museum im alten Zeughaus, 2007.), 7.

⁶³ Vreča, Zangger, 9.

⁶⁴ Isto.

⁶⁵ Isto, 10- 11.

⁶⁶ Isto, 13.

⁶⁷ Isto, 15.

⁶⁸ Isto, 17.

⁶⁹ Vreča, Zangger, 19.

⁷⁰ Isto, 21- 22.

Mlin na rijeci Muri kod Dekanovca (zbirka D. Feletar)

na širem međimurskom području, ne samo uz prostor rijeke Mure. Dok se austrijsko-slovenska knjižica više fokusirala na samu rijeku Muru i pojave i procese koji se vežu uz rijeku Muru.

RIJEKA MURA - NOVI PRISTUPI ISTRAŽIVANJU

Iščitavanjem literature i pobrojavanjem tema vezanih uz rijeku Muru na samom kraju rada umjesto zaključka bit će dat prijedlog, na koji bi se način, uzevši u obzir sve dosad rečeno, moglo pristupiti proučavanju rijeke.

Nakon početnog općenitog i neizbježnog dijela o karakteristikama rijeke moralo bi se, koliko je to moguće, proučavanju rijeke pristupiti od najranijih vremena odnosno najranijih materijalnih i pisanih izvora s područja oko rijeke. Takav prikaz bio bi zapravo odraz čovjeka općenito prema prirodi pa onda i rijeci. Najstarije civilizacije nastale su upravo u dolinama velikih rijeka jer je u prošlim vremenima čovjek rijeku promatrao, doživljavao i koristio prije svega kao prometnicu za prijevoz ljudi i dobara. No, s unapređenjem cestovnog prometa dolazi do udaljavanja čovjeka od rijeka. Unutar tog poglavlja mogle bi se razraditi teme o prijevozu robe i ljudi Murom, o mlinovima na Muri kojih je nekad bilo jako puno, o ribarenju, o vađenju zlata iz rijeke i konačno vađenju šljunka. Bilo bi dobro istražiti koja su sve mjesta uz rijeku i na koji način od nje profitirala i što je danas, nakon udaljavanja ljudi od rijeke, s tim istim mjestima, postoje li uopće. Pritom bi bilo dobro obuhvatiti gradove i mjesta smještena uz Muru cijelom dužinom njezina toka pa tako usporediti primjerice Brück an der Mur ili Graz nekad i danas sa Bad Radkersburgom i Podturnom nekad i danas.

Nadalje, pošto je rijeka Mura danas državna granica bilo bi zanimljivo vidjeti kako se odvijao život uz rijeku u vremenima kada ona nije bila granica već je spajala prostore. Ta bi se tema mogla razraditi unutar poglavlja poput „Rijeka Mura ovisno o povijesnim i političkim okolnostima- poveznica odnosno granica.“ Unutar tog poglavlja bilo bi zanimljivo usporediti život uz Muru danas kada je onda državna granica te primjerice život uz Muru u vremenima osmanskih opasnosti kada je Mura isto predstavljala granicu. Jesu li sukobi udaljili ljude od rijeke ili su prostori uz Muru upravo u tim vremenima najviše profitirali? Primjerice, poznat je slučaj i u ovom radu već spomenut, grada Radgone odnosno Bad Radkersburga koji je uslijed političkih podjela na austrijski odnosno slovenski dio s trgovački dobro umreženog i razvijenog grada spao na nivo malo razvijenijeg sela.

S druge strane, trebalo bi spomenuti i negativne strane života uz rijeku, a to su prije svega poplave i njihove posljedice na život ljudi te bolesti poput gušavosti i kretenizma koje su se javljale kao

Sječa hrasta Adama kraj Mure
1925. godine

posljedica nedostatka joda u riječnoj vodi. Uz poplave odnosno obranu od poplava vežu se regulacije rijeka pa bi bilo dobro vidjeti koje su promjene u okolišu i životu ljudi donijele regulacije rijeke. U literaturi i izvorima moguće je pronaći podatke da se život ljudi uz rijeke Muru i Dravu razlikovao od života ljudi u unutrašnjost Međimurja po dodatnim obvezama koje su ljudi uz rijeku bili dužni izvršavati. Tako su do Drugog svjetskog rata obveze iz nepisanog zakona bile „grabe.“ „Grabe“ je bio obvezan rad na utvrđivanju rijeke od bujica. U slučaju naglog porasta vodostaja i opasnosti od poplava mještane se pozivalo putem seoskog bubnjara da dođu s alatom spašavati obalu, mostove, skele, mlinove i sela. Sela uz rijeke morala su imati pripremljeni materijal, zemlju i drvene snopove pruća.⁷¹ Isto tako, bilo bi zanimljivo istražiti kakve posljedice je na rijeku Muru, a onda i na život ljudi imalo „malo ledeno doba,“ što o tom vremenu govore izvori, ukoliko postoje. Općenito, „malo ledeno doba“ je trajalo otprilike između 1400. i 1850. godine, a najhladnije je bilo oko 1550. i 1700.-1850. godine kada se u Europi javio niz hladnih zima.⁷² Velika je hladnoća rezultirala smrzanjem rijeke, a rijeka Mura pogotovo se zamrzavala 1577. i 1578. godine što je pak Osmanlijama omogućavalo svakodnevni prijelaz preko rijeke u Međimurje.⁷³

Konačno, bilo bi zanimljivo istražiti kako su ljudi, na temelju pismenih zapisa i usmene riječi, doživljavali/doživljavaju rijeku Muru. Pritom bi bile zanimljive priče i pjesme koje se ponavljaju u mjestima cijelom dužinom rijeke, a koje tako dokazuju da je nekada rijeka bila mjesto susreta, povezivanja i razmjene ljudi, dobara i ideja. Tu važnost rijeke Mure kao mjesta susreta, povezivanja i razmjene ljudi, dobara i ideja ističu i istraživanja vezana uz etnogenezu i jezik pomurskih Hrvata. Pa se tako u literaturi spominje da poveznice i paralele govora pomurskih Hrvata treba tražiti na krajnjem istoku Međimurja, između Legrada i Donje Dubrave, gdje su se nalazili brodovi i gdje je bilo važno tranzitno područje na rijeci Muri kojim su nakon Mohačke bitke bjegunci prelazili u zapadnu Ugarsku.⁷⁴

⁷¹ Josip Črep, „Svakodnevni život Međimuraca 1914- 1920.“ u: *Pomurje 1914- 1920.* (Čakovec: Povijesno društvo Međimurske županije, 2011.), 247.

⁷² Hrvoje Petrić, *Pogranična društva i okoliš: Varaždinski generalat i Križevačka županija u 17. stoljeću* (Samobor: Izdavačka kuća Meridijani, 2012.), 29.

⁷³ Petrić, 33.

⁷⁴ Đuro Blažeka, „Konceptija rječnika pomurskih Hrvata“ u: *Pomurje 1914- 1920.* (Čakovec: Povijesno društvo Međimurske županije, 2011.), 314.

Rijeka Mura kod Velikog Pažuta, blizu Legrada
(R. Ibršević)

LITERATURA

- Ahmetović, Nurija. *Razglednica općine Podturen*. Podturen: Općina Podturen, 19??.
- Bartolić, Zvonimir i dr. *Općina i župa Donja Dubrava: povijesno- geografska monografija*. Donja Dubrava: Meridijani, 2007.
- Blažeka, Đuro. „Konceptija rječnika pomurskih Hrvata“ u: *Pomurje 1914- 1920*. Čakovec: Povijesno društvo Međimurske županije, 2011.
- Črep, Josip. „Svakodnevni život Međimuraca 1914- 1920.“ u: *Pomurje 1914- 1920*. Čakovec: Povijesno društvo Međimurske županije, 2011.
- Prohujale nesreće nad Sjeverozapadnom Hrvatskom*. Čakovec: Policijska uprava međimurska, 1996.
- Državni arhiv za Međimurje. *Mlinarstvo u Međimurju*. Štrigova: Državni arhiv za Međimurje, 2010.
- Feletar, Petar. *Istočno Međimurje*. Samobor: Meridijani, 2005.
- Golub, Siniša. *Mura: najsjevernija hrvatska rijeka*. Čakovec: ZEO Nobilis, 2003.
- Gönczi, Ferencz. *Međimurje: ljudi, vjerovanja, običaji*. Čakovec: Chak, 1995.
- Hranjec, Stjepan. *Goričan: kratka povijest i sadašnjica mjesta*. Čakovec: Mjesna zajednica Goričan, 1988.
- Kalšan, Vladimir. *Općina Domašinec*. Domašinec: Općina Domašinec, 2009.
- Kantar, Sandra i dr. *Čovjek- Mura- priroda*. Keszthely: Sveučilište Panonija Poljoprivredni fakultet Georgikon, 2008.
- „Mura- čovjek- priroda“ *Podravina* 14(2008): 148- 151.
- Kočečić, Nina. „Zlatni pijesci Mure i Drave“ *Priroda* 93(2003): 33- 37.
- Kolarić, Juraj, Blaž Tota, Stanko Jelić. *Sveti Martin na Muri*. Zagreb: Nova Misao, 1996.
- Kolarić, Juraj. *Povijest Kotoribe*. Čakovec: Zrinski, 1992.
- Petrić, Hrvoje. *Pogranična društva i okoliš: Varaždinski generalat i Križevačka županija u 17. stoljeću*. Samobor: Izdavačka kuća Meridijani, 2012.
- Purić Hranjec, Marija. *Drava u Međimurju još uvijek živi*. Čakovec: Udruga za zaštitu prirodne baštine Mura, 2005.

Mura u Međimurju: poučna staza Murščak. Čakovec: Udruga za zaštitu prirodne baštine Mura, 2003.

Vreča, Beatrix, Marie Theres Zangger. *Leben an der Mur*. Bad Radkersburg: Museum im alten Zeughaus, 2007.

Zvonar, Ivan i dr. *Mjesto i župa Donji Vidovec*. Donji Vidovec: Općinsko poglavarstvo, 1996.

SUMMARY

Based on two premises- river forms the environment and environment affects on the people and their culture, this paper brings as a possible conclusions about Mura River, the environment which she formed and about the manner in which she affected on the lives of people and their culture. There for, at the beginning were reviewed monographs of places in Međimurje located along the Mura River, reviews of the history of Međimurje and it was concluded on how many aspects and from which aspects the Mura River was studied so far. After that, the conclusions related to the representation of the issue about Mura River in our literature, were confronted with available foreign literature, as Slovenian, Austrian and Hungarian literature, on the same topic. Then were listed the topics that match and particularly were pointed up the possible different approaches to the same themes, topics that in our literature may not have been studied. After examining and critical overview of the available national and international literature about Mura River, the possible research questions were ponited up. Research questions that are repeated all over again like- river as waterway and with that associated transport, mills on Mura River or position of the millers to those, still insufficiently explored research questions, such as Mura as border and link between people and states or Mura and urban settlements situated on its banks. This paper can serve as a starting point for future research abouth the interaction between man and the Mura River.

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen IX. / Broj 9
Zagreb - Samobor 2013.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/61-20-148, fax: +385/1/61-56-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: prof. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (*Zagreb*), Daniel Barić (*Le Havre-Pariz, Francuska*), Slaven Bertoša (*Pula*), Zrinka Blažević (*Zagreb*), Tatjana Buklijaš (*Cambridge, UK*), Goran Đurđević (*Zadar*), Josip Faričić (*Zadar*), Borna Fürst Bjeliš (*Zagreb*), Boris Golec (*Ljubljana, Slovenija*), Hrvoje Gračanin (*Zagreb*), Paul Hirt (*Tempe, SAD*), Andrej Hozjan (*Maribor, Slovenija*), Halil İnalçik (*Ankara, Turska*), Egidio Ivetic (*Padova, Italija*), Silvije Jerčinović (*Križevci*), Karl Kaser (*Graz, Austrija*), Isao Koshimura (*Tokio, Japan*), Marino Manin (*Zagreb*), Christof Mauch (*München, Njemačka*), Kristina Milković (*Zagreb*), Ivan Mirnik (*Zagreb*), Mirjana Morosini Dominick (*Washington D.C., SAD*), Géza Pálffy (*Budimpešta, Mađarska*), Daniel Patafta (*Zagreb*), Hrvoje Petrić (*Zagreb*), Lajos Rácz (*Szeged, Mađarska*), Gordan Ravančić (*Zagreb*), Marko Šarić (*Zagreb*), Mladen Tomorad (*Zagreb*), Jaroslav Vencalek (*Ostrava, Češka*), Milan Vrbanus (*Slavonski Brod, Zagreb*), Frank Zelko (*Burlington, VT, SAD*), Zlata Živaković Kerže (*Osijek*), Ivana Žebec Šilj (*Zagreb*)

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2013.

Adresa uredništva / Mailing adress:

Hrvoje Petrić (urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: h.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije

Na naslovnici / Cover:

Mlin na rijeci Muri kod Kotoribe (zbirka D. Feletara)